

A 30. honvéd pótzászlóalj

Írta: Potyondi LENDVAY KÁROLY ezredes

A harctéri veszteségek pótlása, valamint a tartalékos tisztisarjadék és az újoncok kiképzése volt főfeladata a pótzászlóaljnak. Általában minden hóban indítottak a harctérre egy-egy menetzászlóaljat. A pótzászlóali nemcsak a 30. honvéd gyalogezred, majd 1915 elejétől a 30. népfelkelő gyalogezred részére, hanem egyes újonnan felállított csapattek, így a 306. honvéd gyalogezred, valamint egyéb idegen csapatok számára is rendszeresen küldött pótlást.

A kiképzésnek nagy nehézségekkel kellett megküzdenie az állandó oktatószemélyzet hiánya, a gyakorló- és harcszerű lövőterek távoli fekvése, a folytonos személyi változások, az elhelyezési nehézségek és a szálláskörletek szétszórtsága miatt.

A pótzászlóalj a mozgósításkor alakult meg.

A négyes-féléves háború hosszú tartama alatt természetesen sok változás volt a pótzászlóalj tisztikarában, így az egyes szolgálati állásokat az alábbiak töltötték be:

Pótzászlóalj parancsnokok: Siolclea Anchidim, Peterdy László, Szta-vinszky Kázmér, fertőszentmiklósi Axtnejr Kálmán alezredek, bejei Németh Lajos ezredes, Papp-Váry Elemér és Buday Elemér alezredek.

Pótzászlóalj segédtsztek: Badics Béla, Skoff Kornél, Szabó András, Király Elemér főhadnagyok, dr. Szőnyi Ferenc tart. fhdgy, László Béla és Leitiner Béla századosok.

Pótszázad parancsnok: Aschenbrenner Mihály, Nagy Béla, Pinter József, Lendvay Károly, gróf Laszberg Ákos, Volant András, Kucz-kay Endre, Moosáry Károly, Waldberg Endre századosok, Somogyi Endre főhadnagy, Brosch Miksa népf. főhadnagy.

Egyéb parancsnoki beosztásban: Farkas Ferenc, Vágyán László, Lemberkovios Alajos századosok, Kiás Miklós főhadnagy, Konkoly Béla tart. hadnagy.

Orvosok: Dr. Garami Béla, dr. Herczeg Lipót, dr. Benczúr Gyula népf. ezredorvosok, dr. Sántha Péter, dr. Petrovics Milán népf. főorvosok.

Kezdetben úgy a tisztikar, mint a legénység nagyrésze még békeidején kiképzettekől és aránylag csak kevés újoncból állott. A legénység ha szűkebben is, de mégis összefüggő elhelyezési körletben volt elszállásolva. A pótzászlóalj parancsnokság Budapesten az üllői-úti I. Ferenc József honvéd gyalogsági laktanyában volt, nemsokára azonban a Baross-utca 62. számú iskolaépületbe költözött át.

1915. jan. 15-én az I. és II. pót század Kispesten, kb. 50 szálláskörletben. a III. pót század pedig a Baross-utca 62., az Izabella-utca 61., a Bajnok-utca 18. és a Felsőerdősor 21. sz. alatt levő iskolákban helyezkedett el. A pótzászlóalj ebben az elhelyezésben maradt egészen 1918. tavaszáig, akkor ugyamias Kecskemétre helyezték át.

A pótzászlóaljnak a ρ ötszáza dőkon kívül még a következő alosztályai voltak: tartalékos tiszti iskola, főiskolai altisztképző iskola, egyéni önkéntes újonc szakasz, táviróiskola. utászosztag, lábadozó osztag, gyűjtő- és munkás század.

A pót századok menet-, kiképző- és újonc századokra tagozódtak.

Egy-egy pót század létszáma 40-80 tisztből és tiszt jelöltből, továbbá 1000-1400 főnyi légénységből állott. Az újonc és a kiképző századok parancsnokai gyakran változtak; ebben a beosztásban működtek főként azok a tisztek, akik a harctéren szenvedett sebesülésből vagy betegségből gyógyultak, mint harctéri tapasztalatokkal rendelkezők, teljes felépülésükig a pótzászlóaljnál teljesítettek szolgálatot.

Az 1915. év elején a 30. népfelkelő pótzászlóaljat beolvasztották a 30. honvéd pótzászlóaljba, aminek következtében a pótzászlóalj létszáma hirtelen kb. 1000 fővel szaporodott.

A pót századokhoz a háború folyamán azokat osztották be, akik

a) a harctérről sebesülten, vagy betegen visszakerültek, de teljesen gyógyultak és harctéri szolgálatra ismét alkalmasakká váltak;

b) harctérről sebesülten vagy betegen visszakerültek, de ideiglenesen csak kiképzői szolgálatra voltak alkalmasak;

c) a tartalékos tiszti iskolát végzett, de harctéren még nem volt ama egyévi önkénteseket, hadapród jelölteket, altiszteket, kiképzett légénységei: és újoncokat, akiket részben a pót századoknál, részben a különféle tanfolyamokon kapott kiképzés után osztottak be a menetszazákba;

d) a felülvizsgálat alapján csak kiképzői-, ór-, vagy irodai szolgálatra alkalmasakat.

A pótzászlóalj és a pót századok létszámhullámvásásáról a következő adatok adnak képet:

1. Újoncok tömeges bevonulása és kiképzésük után útbaindulása a harctérre.

2. Különféle tanfolyamokba vezénylések havonként és az onnan bevonulás. Ilyen tanfolyamok voltak többek között: a géppuskás-, táviró-, távjelző-, utász-, sebesültvivő-, sí-, gránát- és aknavető-tanfolyam, a számvivő iskola, a kenyérsütésben és mészároemunkakörbea való kiképzés stb.

3. Pótlások küldése a 30. honvéd gyalogezred, a 306. honvéd gyalogezred, a 30. népfelkelő gyalogezred, az L/30, és a IV./19. népfelkelő hadtápszászlóalj, a 6. honvéd kerékpáros zászlóalj, a kerékpáros pótosztag, 1. és 4. honvéd huszár pót század, a 2. honvéd pótzászlóalj az 1. honvéd tábori ágyúezred népfelkelő tüzér pót százada, a haditengerészet, a léghajóosztag, a csendőrség, a népfelkelő örklönítmények. a teherhordó osztagok stb. részére. Látjuk, hogy a 30. honvéd pótzászlóalj nemcsak a maga ezredének, hanem idegen csapattesteknek is adott pótlást, viszont pl. 1915. júniusban a cs. és kir. 38. gyalogezred adott 900 újoncot a 30. honvéd pótzászlóaljnak.

4. A harctéri szolgálatra egyelőre tekintetbe nem vehetők közül vezényelni kellett: fegyverek, foglyok, mozgókonyhák szállításához kísérőket; a honvéd központi ruhatárhoz, a honvéd lőszerátvételi bizottsághoz, a fővárosi gázművekhez, a köztisztasági hivatalhoz, a fegyrintézetekhez, a hadikórházakhoz, a Ludovika Akadémia legénységi különítményéhez, a földművelési és útépitési munkásosztagokhoz, bányászszázadhoz, munkásszázadokhoz, hadsegélyző hivatalhoz, megfigyelő állomáshoz, a Verseny-utcai postahivatalhoz, a »Rákos« vasúti állomás pályaudvarparaincsnokságához stb. stb. őrszemélyzetet, munkarököket, kisegítő személyzetet, vagy pótlást.

A vezénylések úgyszólván állandóak voltak, a kirendelt 50-100 fő alig indult el, máris újabb vezénylésre jött rendelet. Közben az egyes helyekről bevonultak az oda vezényeltek. Elképzelhető, hogy mennyire próbára tette a helyes nyilvántartást a szünet nélküli személyváltozás.

Habár a folytonos útbaindítások és vezénylések nagy gonddal történtek, mégsem volt elkerülhető, hogy a beosztáson közvetlenül az indulás előtt ne kellett volna változtatni, mert mindig akadtak időközben megbetegedettek, kórházba utaltak, felmentettek, akiket gyorsan ki kellett cserélni.

5. A felülvizsgálatok alkalmával hozott határozatok szerint a felülvizsgálat kórházba, vagy a lábadozó osztághoz kellett küldeni; a rokkantat, vagy a mindennemű szolgálatra alkalmatlant el kellett bocsátani; a 6 hótól 1 évig terjedő időre fegyveres, szolgálatra nem alkalmasat szabadságot, a fegyveres szolgálatra alkalmasakat ör-, vagy hasonló szolgálatra beosztani, azokat akiket a felülvizsgálat továbbszolgálatra kötelezett, a minősítésnek megfelelő hejyre beosztani.

A trachomas betegeket kezdetben elbocsátották, később azonban a fertőzés elkerülése, az állandó gyógykezelés, amellet a további kiképzés végett az I. pót századnál egyesítették. Ezekből a szembetegekből alakult a »trachomas század«, melynek gyógyultjait később a menetalkulásokba osztották.

6. Felmentések, sokféle ok miatt, ideiglenesen, vagy véglegesen, de mindig sűrűn történtek.

7. Szabadságolások rövidebb-hosszabb időre, akár családi ügyben, akár közérdekből vagy mezőgazdasági munkák elvégzésére, szintén nagy tömegben fordultak elő.

Az újoncok kiképzéséhez elsősorban a harcterről visszatért és felgyógyult altisztek voltak beosztva. Ezek a pót századok »oktatókeret«-ében voltak egyesítve. Ide tartoztak a koronaőreégtől kb. $\frac{1}{2}$ évi felváltással vezényelt altisztek is.

A lövészethez a nagytényi elemi lőtér és később a pestszent-lőrinci Szemere-féle lőtér állott rendelkezésre. A harcszerű lövészetet kezdetben Érde mellett tartották meg. Az itteni 1-2 napon át tartó éleslövészetekhez való ki- és bevonulás túl sok időbe került, ezért később a Tápiószily, Memde és Piliscsaba környéki lövőterekre vasúton utaztak a kiképző- és menetszázadok és ott átlag 8 napon át folyt a harcszerű lövészet.

Az újoncképzés naponta reggel 5 órától este 7 óráig tartott, persze a kellő pihenőkkel. Külön kiképzést nyertek a »jelentőlovasok«, akik egyidőben a II. pót századnál voltak egyesítve. A háború elkerülhetlenné tette, hogy a póttesteknél ne szüneteljen a kiképzés még vasár-

nap sem. Gondoskodás történt azonban, hogy ünnepnapokon a legénység istentiszteleten legyen részt.

A menet-alakulások harcterre indítása előtt az ünnepélyes eskütételek Budapesten az I. Ferenc József honved gyalogsági laktanya udvarán, a Kis-Rákosi gyakorlóterén, vagy Kispesten a Kossuth-téren, történtek. Ezeknél az ünnepélyes alkalmaknál díszítették fel vitézségi éremmel a harcterekről visszatért és közben kitüntetett legénységet.

A kispesti Katolikus Legényegylet az elvonuló menetszázadoknak mindenkor adományozott nemzetiszínű zászlót, azonkívül a legénységnek imakönyvet.

A tisztikar és a legénység jótékony célra sokszor tekintélyes összeget gyűjtött, pl. a II. pótzászad az Erzsébet-otthon javára, a mnkázásad és a lábadozó osztág a megvakult katonák javára. A tartalékos tiszti iskolánál összegyűlt egyik legtekintélyesebb pénzüsszeget (12.672.95 korona) külön honvédelmi miniszteri jóváhagyással jótékony alapítványra használták fel.

A hadsegélyző hivatal sokszor juttatott a legénységnek hasznos szeretetadományt.

A menetszázadoknak indulás előtt felolvasták az ezred ama legénységének nevét, akik az ellenség előtt vitéz magatartásukért kitüntetésben részesültek.

A menetszázadok felszerelése általában kifogástalan volt, csupán az 1915. év elején voltak bajok a silány ruházattal és lábbelivel, ami egyes lelksmeretlen hadseregszállítónak volt a bűne. A leleplezések megindítása a II. pótzászad parancsnokának volt érdeme.

A kiképzésnél majdnem állandó hiány volt a fegyverzetben. Megtörtént, hogy a nagytétényi elemi lőterre indult századot azért kellett azonnal visszarendelni, hogy fegyvereit a hirtelen útbaindított menet-alakulásnak átadja.

Takarókban és bakancsokban is volt hiány. Ezért a kincstár a bevonult újoncoktól a magukkal hozott takarót és lábbelit becsértéken megvásárolta és volt tulajdonosaik használatában meghagyta. Aki saját ruházatát és lábbelijét használta, az a koptatásért napi 30, illetve 10 fillér kárpótlást kapott.

Az ételmezés mindig kifogástalan volt, amellet a lakosság harcterre induló menetszázadok legénységét még külön is megvendégelte.

A pótzászlóalj egészségügyi viszonyai kedvezők voltak, fertőző betegségek csak a legkritkább esetben fordultak elő. Mindenkit beoltottak kolera, typhus és himlő ellen s a legénységet többször fertőtlenítették. Annak ellenére, hogy a lak- és elhelyezési viszonyok mostohák voltak, mindenütt példás rend és tisztaság uralkodott. A körleketet megszemplő egészségügyi bizottság ismételten kifejezést adott elismerésének.

A tart. és népf. tisztek közül *Juszkó* Béla népf. hdgy, *Matkovic* Béla és tibi *Takács* János tart. hadnagyok az ezred elesett tisztjeinek és tisztjelöltjeinek arcképcsarnokát festették meg, azonkívül az ezred nevezetesebb harcairól is festettek néhány képet. *Körmendi Trimm* József t. hdgy az ezred plakettjét tervezte, *Kallós* Ede népf. hdgy szobrászművész pedig a 30-asok bronz emléktábláját készítette el, amely ma a Baross-utca 62. sz. alatti iskolaépület falát ékesíti.

Több művész és zeneszerző, mint p. *Palló Imre* t. hdgy, az Operaház tagja, *Garami Béla* dr. főorvos szerepelt még a pótzászlóaljnál rendezett jótékony célú előadásokon.

A pótzászlóaljat *Károly Ferenc József* királyi herceg, trónörökös, 1915. augusztus 10-én a Nagy-Rákosi lovassági gyakorlótéren meg szemlélte és dicséretben részesítette.

A harctér folyton változó harchelyzetei, viharzó ütközeteiben ezredzászlónk sokszor nem lehetett biztonságban, ezért 1915. ezept. 11-én *Zádor* Endre hadnagy és *Raj fái* Pál szakaszvezető Budapestre hazahozta.

Ezredünk emléktáblája a Baross-utca és Rigó-utca sarkán, egykori pótzászlóalj parancsnokságunk épületének falán.